

**OBJECTS OF FATE OR SUBJECTS OF FAITH?:
THE ENDURING MESSAGE OF SEFER BEREISHIS
Midreshet Yom Rishon / December 2017**

#1 רמב"ן בראשית הקדמה - ...התורה יכולה הספורים מתחילת בראשית כי הוא מורה אנשים בדרך בענין האמונה..

#2 בראשית פרק כט - ויהי בבקר והנה הוא לאה ויאמר אל לבן מה זאת עשית לי הלא ברחל עבדתי עמך ולמה רמיתני. ויאמר לבן לא יעשה כן במקומנו לתת הצעירה לפני הבכירה. מלא שבע את ונתנה לך גם את זאת בעבדה אשר תעבד עמדי עוד שבע שנים אחרות. ויעש יעקב כן וימלא שבע את ויתן לו את רחל בתו לו לאשה.

#3 רש"י שם - אחרות - הקישן לראשונות, מה ראשונות באמונה אף האחרונות באמונה, ואף על פי שברמאות בא עליו:

#4 באר יוסף שם -

רהנה נוכל להתבונן בזה בגודל צדקתו של יעקב, שקבל תשובתו של לבן אע"פ שידע רמאותו כי במשך השבע שנים היה לו ללבן כבר זמן להשיא את לאה לאיש אחר, אעפ"כ הסכים לעבוד עוד שבע שנים אחרות עבור רחל, ועבד גם האחרונות באמונה, ואף שדבר זה, לישא שתי אחיות בחייהן, לא היה לרצונו, כי יעקב שמר וקיים כל התורה, ולעתיד לבוא כשיתנו לו כוס של ברכה לברך יאמר להם „איני מברך שנשאתי שתי אחיות בחייהן“ (פסחים קיט, ב), בכל זאת לא ראינו שחרה אפו לריב עם לבן על זה, אלא שתק וקבל כל זאת באהבה.

והנה נוכל להתבונן עוד בזה גראה, עד היכן מגיע הענין של כל דעביד רחמנא לטב עביד, ולהאמין שהכל הוא מן השמים לטובתו ולאשרו של האדם, גם אם באים ע"י רשע רוב מעללים, ושהמעשה בעצמה הוא פשע גורא מצד העושה אותה, בכל זאת צריך לבטוח בהקב"ה שגם זו לטובה, שהרי בזה שרימה לבן את יעקב, אף שהיתה זו אכזריות גוראה לרמותו אחרי שעבד אצלו עבודה קשה בכ"כ מסירות ונאמנה, וגרם לו בלבול בעבודתו את ה' ושמירת קיום מצוותיו, הרי למעשה יצא מזה הצלה לגאולת ישראל מיד הגליות, וכדאיתא במדרש איכה (בפתיחתא), שבשעת החורבן באו האבות ומשה

וכשנתבונן עוד בזה גראה, עד היכן מגיע הענין של כל דעביד רחמנא לטב עביד, ולהאמין שהכל הוא מן השמים לטובתו ולאשרו של האדם, גם אם באים ע"י רשע רוב מעללים, ושהמעשה בעצמה הוא פשע גורא מצד העושה אותה, בכל זאת צריך לבטוח בהקב"ה שגם זו לטובה, שהרי בזה שרימה לבן את יעקב, אף שהיתה זו אכזריות גוראה לרמותו אחרי שעבד אצלו עבודה קשה בכ"כ מסירות ונאמנה, וגרם לו בלבול בעבודתו את ה' ושמירת קיום מצוותיו, הרי למעשה יצא מזה הצלה לגאולת ישראל מיד הגליות, וכדאיתא במדרש איכה (בפתיחתא), שבשעת החורבן באו האבות ומשה

הרי במה שעמדה רחל בנסיון בגודל צדקתה וכשרון מעשיה זכו ישראל לצאת מן הגלות, ופעלה בזכותה זה מה שלא פעלו האבות ומשה רבינו [ומפני שבאה בטענה, ומה אני בו"ד לא קנאתי וכו', מפני מה קנאת אתה לע"ז שאין בה ממש וכנ"ל], ואם היה נושא יעקב את רחל כשורה, היה חסר לכלל ישראל הזכות הזאת לצאת מן הגלות, ומזה יש לנו למוד חזק ובהיר איך להאמין שכל מה שיעבור על האדם משך ימי חייו הכל הוא לטובה, ואם לא לשעתה תצמח הטובה לאחר זמן.

#5 בראשית מה - ולא יכל יוסף להתאפק לכל הנצבים עליו ויקרא הוציאו כל איש מעלי ולא עמד איש אתו בהתנדע יוסף אל אחיו: ויתן את קלו בבכי וישמעו מצרים וישמע בית פרעה: ויאמר יוסף אל אחיו אני יוסף העוד אבי חי ולא יכלו אחיו לענות אתו כי נבהלו מפניו: ויאמר יוסף אל אחיו גשו נא אלי ויגשו ויאמר אני יוסף אחיכם אשר מכתתם אתי מצרימה: ועתה אל תעצבו ואל יחר בעיניכם כי מכתתם אתי הנה כי למחיה שלחני אלקיים לפניכם: כי זה שנתים הרעב בקרב הארץ ועוד חמש שנים אשר אין חריש וקציר: וישלחני אלקיים לפניכם לשום לכם שארית בארץ ולהחיות לכם לפליטה גדלה: ועתה לא אתם שלחתם אתי הנה כי האלקיים וישמיני לאב לפרעה ולאדון לכל ביתו ומשל בכל ארץ מצרים:

#6 בראשית נ - ויצויו אל יוסף לאמר אביך צנה לפני מותו לאמר: כה תאמרו ליוסף אנא שא נא פשע אחיד וחטאתם כי רעה גמלוך ועתה שא נא לפשע עבדי אלהי אביך ויבך יוסף בדברים אליו: וילכו גם אחיו ויפלו לפניו ויאמרו הננו לך לעבדים: ויאמר אליהם יוסף אל תיראו כי התחת אלקיים אני: ואתם חשבתם עלי רעה אלקיים חשבה לטבה למען עשה פיוס הזה להחית עם רב: ועתה אל תיראו אנכי אכלל אתכם ואת טפכם וינחם אותם וידבר על לבם:

#7 רמב"ם הל' תשובה ה:א-ד - רשות לכל אדם נתונה אם רצה להטות עצמו לדרך טובה ולהיות צדיק הרשות בידו, ואם רצה להטות עצמו לדרך רעה ולהיות רשע הרשות בידו...ודבר זה עיקר גדול הוא והוא עמוד התורה והמצוה...לפיכך דנין אותו לפי מעשיו אם עשה טובה מטיבין לו ואם עשה רעה מריעין לו

#8 ספר החינוך מצוה רמא - משרשי המצוה, שידע האדם ויתן אל לבו כי כל אשר יקרהו מטוב עד רע, הוא סיבה שתבוא עליו מאת השם ברוך הוא, ומיד האדם מיד איש אחיו לא יהיה דבר בלתי רצון השם ברוך הוא, על כן כשיצערהו או יכאיבהו אדם ידע בנפשו כי עוונותיו גרמו והשם יתברך גזר עליו בכך, ולא ישית מחשבותיו לנקום ממנו כי הוא אינו סיבת רעתו, כי העוון הוא המסבב...

#9 העמק דבר בראשית מה:ח - ועתה לא אתם וגו'...והרי לא הבין יוסף ולא האחים שזהו התחלת גלות שנגזר לא"א. עד שאמר ה' ליעקב אנכי ארד וגו'.

#10 אמונה ובטחון (חזון איש) פרק ב' - טעות נושנת נתאזרחה בלב רבים במושג בטחון, שם בטחון המשמש למדה מהוללה ועיקרית בפי החסידים, נסתובבה במושג חובה להאמין בכל מקרה שפוגש האדם והעמידתו לקראת עתיד בלתי מוכרע ושני דרכים בעתיד, אחת טובה ולא שניה כי בטח יהיה הטוב ואם מסתפק וחושש על היפוך הטוב הוא מחוסר בטחון. ואין הוראה זו בבטחון נכונה, שכל שלא נתברר בנבואה גורל העתיד אין העתיד מוכרע, כי מי יודע משפטי ה' וגמולותיו יתברך. **אבל ענין הביטחון הוא האמון שאין מקרה בעולם**, וכל הנעשה תחת השמש הכל בהכרזה מאתו יתברך. וכאשר האדם נפגש במקרה אשר לפי הנהוג שבעולם צפויה אליו סכנה מדרכי הטבע לפחוד מטבעת העולם, וקשת רוחו ירפהו מלזכור שאין המקרה אדוניה לנו ושואין מעצור לה' מלהושיעו ולהכין מסבבים שיחליפו את כל המסובבים, וההבלגה בשעה הקשה הלזו ולהשרות בקרבו את האמת הידועה כי אין כאן לפנינו שום פגע רע מיד המקרה רק הכל מאתו יתברך בין לטוב בין למוטב, ואשר שורש אמונתו מפיגה פחדתו ונותנת לו אמץ להאמין באפשרות ההצלה ושואין לפנינו נטיה לרעה יותר מנטיה לטובה. ענין זה יקראוהו מידת הביטחון. ולהאמור האמונה והבטחון אחת היא, רק האמונה היא המבט הכללי של בעליה, והבטחון המבט של המאמין על

#11 מס' ברכות נד. - חייב אדם לברך על הרעה כשם שמברך על הטובה, שנאמר: (דברים ו) "ואהבת את ה' אלהיך בכל לבבך וגו'." בכל לבבך בשני יצריך, ביצר טוב וביצר הרע; ובכל נפשך אפילו הוא נוטל את נפשך, ובכל מאדך - בכל ממונך. דבר אחר: **בכל מאדך - בכל מדה ומדה שהוא מודד לך הוי מודה לו.**

#12 שם ס: - חייב אדם לברך כו'. מאי חייב לברך על הרעה כשם שמברך על הטובה אילימא כשם שמברך על הטובה הטוב והמטיב, כך מברך על הרעה הטוב והמטיב והתנן על בשורות טובות אומר הטוב והמטיב, על בשורות רעות אומר ברוך דיין האמת אמר רבא לא נצרכה אלא לקבולינהו בשמחה.

#13 רש"י שם - לקבולינהו בשמחה - לברך על מדת פורענות בלבב שלם.

14# מס' פסחים נ. - (זכריה יד) והיה ה' למלך על כל הארץ ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד, אטו האידנא לאו אחד הוא? אמר רבי אחא בר חנינא: לא כעולם הזה העולם הבא; העולם הזה, על בשורות טובות אומר ברוך הטוב והמטיב, ועל בשורות רעות אומר ברוך דיין האמת. לעולם הבא - כולו הטוב והמטיב.

15# ס' תמימי דרך עמ' 271

1. אין גדר הביטחון להאמין שבהכרח יהיה טוב, כי רק לנביא נתבררו עתידות, ומי יודע משפט ד'. אלא גדר הביטחון להאמין שאין מקרה בעולם, והכל מיד ד', הן לטוב הן לרע.
2. גם במצב הכי קשה, כאשר נראה שאפסה כל תקווה, יש לדעת שהכל בידי שמים, וביד ד' לשנות הכל, ואין לו מעצור להושיע ברב או מעט, וישועת ד' כהרף עין, ואפילו חרב חדה מונחת על צווארו של אדם, לא יתייאש מן הרחמים, כמו שכתוב: "הן יקטלני לו איחל".
3. אין לאדם לבטוח בעצמו או באדם אחר זולת ד', אך מותר לו להשתדל, ומצווה לו להשתדל בכל האופנים המותרים, כמו שאמר שמואל: "ושמע שאול והרגני". אך עליו לדעת שלא בכוחו הוא עושה חיל, אלא הכל מיד ד'.
4. לפני כל טיפול רפואי יש לומר 'יהי רצון מלפניך ד' אלהי שיהיה עסק זה לי לרפואה, כי רופא חינם אתה. ברוך רופא חולים'.
5. מי שאינו משתדל ומניח זאת על ד' כסומך על הנס, מגונה וחצוף שחושב שמגיע לו נס, כמו שכתוב: "לא תנסו את ד' אלהיכם".
6. יוסף נענש לא מפני שהשתדל אצל שר המשקים, אלא מפני שתלה בו ביטחונו ולא בד'.
7. חייב אדם לברך את ד' על הרעה כמו על הטובה, על הטובה הטוב והמטיב, ועל הרעה ברוך דיין האמת, ושניהם בשמחה, ולא יזוז מד' גם במצבים רעים, כמו שכתוב "ואהבת את ד' אלהיך... בכל מאדך", "בכל מידה ומידה שהוא מודד לך הוי מודה לו במאוד מאוד", ובכל מצב יישאר באמונתו, כמו שכתוב "תמים תהיה עם ד' אלהיך".
8. יש להאמין שד' הוא טוב ומטיב, וכל מה שהוא עושה הוא לטובה, אך אינו דווקא טוב במובן שאנו חושבים ומרגישים, לכן עכשיו מברכים על הרעה ברוך דיין האמת, ורק לעתיד לבוא כאשר יתברר הכל כשמלה, נברך גם על הרעה הטוב והמטיב.
9. בכל מצב יהיה שמח בחלקו, ויאמר: גם זו לטובה, וכל מה דעביד רחמנא, לטב עביד.
10. לגבי כלל-ישראל, יש ביטחון מוחלט של גאולה ותשובה, ואי ידיעת האדם בדבר גורלו הפרטי אינה מפריעה את השמחה הגדולה הזאת.

#16 מס' יבמות סד. - א"ר יצחק מפני מה היו אבותינו עקורים? מפני שהקב"ה מתאוה לתפלתן של צדיקים

#17 תפילת ישרים עמ' 82

היחס המקובל לתפילה הוא שהתפילה קיימת בדיעבד, כלומר, עקב חסרון המתעורר במציאות, באה תפילתנו, על מנת להשלים את החסר. הַבְּעֵינָה, היא העילה לתפילה, והתפילה היא אמצעי להתמודדות עם בעיה קיימת. אך כאן אנו רואים את הַהֶפְךָ: המטרה היא התפילה, והחסרון הוא האמצעי להוציאה אל הפועל.

הקב"ה רוצה את רצוננו השלם, הקב"ה מתאוה להבעה העליונה והטהורה של הרצון האנושי, "זבח רשעים תועבת ה' ותפלת ישרים רצונו" (משלי טו). ולפיכך, יש חסרונות, מגרעות ובעיות - כדי לגרום, לדחוף ולעודד את האדם להתקדם ולהתעלות - לרצות את הרצון האלוהי, שהוא תכלית הרצון האנושי.

כל סדר המציאות, כולל החסרונות שבה, קיים למען האדם ותכליתו. האדם נמצא במרכז החיים העולמיים כדי שירומם את הרצון, וכשירומם את רצונו, ממילא יגבר גם על החסרונות הקיימים במציאות.

#18 שמונה קבצים א:רפב (הראי"ה קוק זצ"ל) - ההטבה הנפשית שע"י חיקוי השירי של התפילה, היא התכלית. אין לקשר את התפילה בפרטיות של הפעולה המבוקשת, ע"פ השיטה המדוברת, אלא מצטרפת היא מתוך הכלל. היא מכרת שהאדם שלא יתפלל, יצטברו בתוכו הרבה תכונות קשות מחוסרות תיקון ועידון, ומצבו המוסרי יסבול מזה הרבה. ולהיפוך, ע"י התפילה יתעלה האדם, ויהיה יותר מואר ברוחניותו, וממילא יהיו חפציו יותר ממולאים. **בכלל יקרה היא האידיאליות של התפילה, הבעת הנשמה, יותר מעצם התכלית הפרטי של המבוקש שבתפילה.** מובן שלשיטה זו, צריך המצב האידיאלי להיות יותר מזוכך, כדי שתהיה התפילה מוכרת לדבר של חובה גדולת ערך.

#19 מס' ברכות לב. - דרש רבי שמלאי לעולם יסדר אדם שבחו של הקדוש ברוך הוא ואחר כך יתפלל, מנלן ממש דכתיב (דברים ג) ואתחנן אל ה' בעת ההיא וכתוב ה' אלקים אתה החלת להראות את עבדך את גדלך ואת ידך החזקה אשר מי אל בשמים ובארץ אשר יעשה כמעשיך וכגבורותיך וכתוב בתריה אעברה נא ואראה את הארץ הטובה וגו'

#20 מס' ברכות ו: - אמר רבי חלבו אמר רב הונא כל הקובע מקום לתפלתו אלקי אברהם בעזרו...ואברהם אבינו מנא לן דקבע מקום? דכתיב (בראשית יט) וישכם אברהם בבקר אל המקום אשר עמד שם, ואין עמידה אלא תפלה שנאמר (תהילים קו) ויעמוד פינחס ויפלל

#21 שמואל א:א - ונתקם חנה אחרי אקלה בשלה ואחרי שתה ועלי הכהן ישב על הפסא על מזוזת היכל ה'. והיא מרת נפש ותתפלל על ה' ובכה תבכה... והיה כי הרבתה להתפלל לפני ה' ועלי שמר את פיה. וחנה היא מדברת על לבה רק שפתיה נעות וקולה לא ישמע ויחשבה עלי לשכרה. ויאמר אליה עלי עד מתי תשתכרין הסירי את יינד מעליך. ותען חנה ותאמר לא אדני אשה קשת רוח אנכי ויין ושכר לא שתיתי ואשפך את נפשי לפני ה'.

#22 מס' מגילה יז: - והיכן מתרוממת קרנם בירושלים שנאמר (תהלים קכב) שאלו שלום ירושלים ישליו אהביך. וכיון שנבנית ירושלים בא דוד שנאמר (הושע ג) אחר ישבו בני ישראל ובקשו את ה' אלקיהם ואת דוד מלכם, וכיון שבא דוד באתה תפלה שנאמר (ישעיהו נו) והביאותים אל הר קדשי ושמחתים בבית תפלתי

#23 ס' תפילת ישרים עמ' 80

הגמרא במסכת מגילה, עוסקת בסדר האורגני-הדרגתי של תפילת שמונה עשרה. בפסגת ברכות הבקשה - ברכת שמע קולנו, ישנה התייחסות לתפילה כאל אידיאל בפני עצמו. האידיאל הוא עצם התפילה. לא תפילה שמביאה למשהו, אלא התפילה היא הרצוי הנכסף.

זוהי מעלה רוחנית עליונה, שעם ישראל יתעלה אליה בעתיד מכוח התעצמות חיינו הלאומיים בארצנו, מתוך הטהרה הרוחנית האידיאלית המופנמת בעומק חיינו הממלכתיים.

מכוח צמיחתה של מלכות בית דוד, עולה וצומחת המדרגה הבאה, קומת התפילה באומה: "כיון שבא דוד באתה תפלה, שנאמר: יזהביאותים אל הר קדשי ושמחתים בבית תפלתי" (מגילה יח.).

חידוש עמוק מאוד בהבנת ערכה של התפילה - התפילה עצמה היא הנחפץ. לא תפילה בשביל משהו, אלא התפילה עצמה, הבעת הרצון הטהור והאידיאלי של האדם, זוהי המציאות הנחפצת.

דווקא ההבנה היסודית שעליה אנו מבססים את הבנת פעולת התפילה - שמהותה העיקרית של התפילה היא העילוי הרוחני והמוסרי האמיתי המתרחש בקרב האדם בעת התפילה - היא אשר מקרבת אותנו להבנה שעילוי ושינוי זה, הוא אמיתי וחשוב כל כך, ומהווה ערך של שלמות מצד עצמו.

לא לחינם מדרגה זו של התפילה נמצאת בשיאן של ברכות הבקשה, בברכת שמע קולנו, והיא עדיין רחוקה מאתנו בצעדינו הראשוניים בעולם התפילה, אך יש מקום, גם בתחילת הדרך, לשאת עין למרחקים, גם אם עדיין אינם בהירים דיים, ולקבל איזשהו מושג ראשוני אודות המרחקים האידיאליים שאליהם התפילה מרוממת אותנו.

מרכ"א ד"ה בפסוק) מדייק מה שכפל התורה ג' פעמים ויהי, ומפרש שהכונה היא שהיתה מדת השמות אלל יוסף הצדיק בכל המצבים. ויש לומר לעניינינו כי יוסה"צ היה ה' עמו צעת שהיה איש מצלית, היינו צרוך הגבר אשר יצטח צה', צעת ההצלחה הי' עם השי"ת, דרגת הצטחון צעת הטוב, וצזה זכה שהקצ"ה היה עמו אפילו כשהיה צצית אדוניו המצרי, אפילו צעת שהיה עת צרה ל"ע.

שמעתי מהמשגיח הגה"צ רבי דן סג"ל שליט"א שהסביר כי כמו ילד שאמו מרחימו צמים חמין, אף שצועק צעת מעשה, הרי יודע כי כל מה שאמו עושה לו הרי הוא לטובתו, וממילא מצין כי גם רחימתו הוא לטובתו. אבל אם האדם צעת שהוא מרויח את כספו, אינו זוכר כי הכל צא מהשי"ת, ורק כאשר נהפך עליו מזלו ח"ו אז הוא מראה צאצצו כלפי מעלה שהשי"ת עשה זאת, אינו יכול להצין כי הוא לטובתו. רק אם האדם זוכר צעת שיש השפעת כל טוב שהכל הוא רק חסדי השי"ת אז יש ציכולתו צעת שנהפך עליו עולמו, ואצד כל מה שהרויח צשנים הטובות, לידע כי הוא מעשה השי"ת, והשי"ת טוב ומטיב והכל לטובתו, כי הלא הוא אותו השי"ת שהטיב עמו כל השנים שהציא עליו את כל הדברים האלה, ועל כרחק טובתו הוא. אבל מי שאינו רואה הטוב מהשי"ת אז צעת הרע הוא ח"ו מאשים השי"ת ואינו יכול לראות הטוב.

איתא צשפת אמת (עקצ מרנ"צ ד"ה בפסוק כי חאמר) דעיקר מדת הצטחון צריך להיות צעת שהולך טוב לאדם, כי עיקר הצטחון הוא צעת שלוה, צעת שיש לו השפעה של מה שצריך, שלא לשום מצטחו צאשר לו, צכותו ועולם ידו, רק שישים מצטחו צכותו ית'. הנה כתיב (ירמיה יז, ה) כה אמר ה' ארוך הגבר אשר יצטח צאדם ושם צשר זרעו ומן ה' יסור לבו, וההיפוך מזה הוא מה שנאמר שם בפסוק (שם ז) צרוך הגבר אשר יצטח צה', שהגם שאין לו מחסור כלל צוטח צו ית'. ואומר השפת אמת שהפרעון לזה הוא כי צעת צרה זוכה אחר כך לצטחון, וזה מה שמסיים הפסוק והיה ה' מצטחו, היינו כשיצוא לעת צרה ח"ו. וזהו מה שנאמר (תהלים סג, ט) צטחו צו בכל עת, היינו צצ' העמים, הן צעת שהולך טוב והן צעת שח"ו יש צרות, אבל ההתחלה היא הצטחון צעת הטוב. וזה מתאים מאוד לדברינו הנ"ל, כי ע"י מדת ההודאה צעת הטוב, שמכירין את הטוב שעושה לנו הקצ"ה, ומודים ומשצחים לו ית', עי"ז זוכין לראות הטוב צעת צרה, וזוכין למדת הצטחון צעת הצרה שהיא מתנה מהשי"ת, כדכתיב והי' ה' מצטחו, שהשי"ת נותן לו הצטחון אז.

ויש לפרש צזה מה דכתיב צפרשה הקודמת (לט, צ) ויהי ה' את יוסף ויהי איש מצלית ויהי צצית אדוניו המצרי, שהשפת אמת (ויש

#25 תהלים כז - קנה אֶל ה' חֶזֶק וְיִצְמַח לְבָבְךָ וְקָנָה אֶל ה'

#26 מלבי"ם שם - הקווי לזולתו אין התקוה תכלית לעצמה רק תכלית הקווי הוא שימצא מבוקשו, וא"כ תכלית הקווי הוא שלא יקוה עוד, ר"ל שישגי תקותו ולא יצטרך עוד לקוות, אבל הקווי לה' היא תכלית לעצמה, עד שתכלית הקווי הוא שיחזק לבו ויחזור ויקוה, עז"א קוה חזק וקוה אל ה'